NEGOCIERILE RUSO-UCRAINENE-ROMÂNE PRIVIND LIMANUL NISTRULUI (1921)

THE RUSSIAN-UKRAINIAN-ROMANIAN NEGOTIATIONS REGARDING THE DNIESTER MOUTH (1921)

Gheorghe COJOCARU, ORCID: 0000-0002-1702-2391

CZU: 94:327(470:477:478)"1921" e-mail:

The Russian-Ukrainian- Romanian negotiations of Julay 1921 on the state of the Dniester mouth highlighted the divergent positions of the parties regarding the delimitation of their territorial waters. If the Romanian delegation aimed to reach a settlement in accordance with international maritime and fluvial law, the Russian-Ukrainian delegation was concerned, above all, not to admit the recognition of Romania's soveregn rights over Bessarabia, with the Dniester water as the boundary line. With the interruption of the negotiations, the mouth of the Dniester issue was espected to be included on the complex agenda of a subsequent Soviet-Romanian conference, currently being prepared in Warsaw.

Keywors: *Russia, Ukraine, Romania, the mouth of the Dniester river, negotiations, instructions, Bessarabia, median line, navigation, military security.*

O propunere ruso-ucraineană privind statutul limanului

Într-o Notă din 9 aprilie 1921 adresată Guvernului României, Gh. V. Cicerin și Cr. Rakowsky, în calitatea lor de comisari pentru afacerile străine ai Rusiei și Ucrainei sovietice, afirmau că situația de pe limanul Nistrului era „absolut anormală și inamisibilă": dacă monitoarele și vasele militare române navigau liber pe liman, vasele de sub pavilionul Rusiei sau Ucrainei erau bombardate de forțele fluviale române. Ei declarau că un asemenea comportament al autorităților române era în contradicție nu numai cu dreptul internațional, dar și „într-o flagrantă contradicție" cu dorința lor declarată de a trăi în pace cu Rusia și Ucraina. Cicerin și Rakowsky cereau retragerea imediată a tuturor vaselor militare române din limanul Nistrului, avertizând că intrarea acestora în apele sovietice va fi considerat drept „un act dușmănos", luându-se toate măsurile necesare de apărare. Totodată, având în vedere necesitatea reglementării neamânate a navigației pe limanul Nistrului, guvernele rus și ucrainean propuneau constituirea unei comisii mixte tripartite pentru elaborarea statutului limanului și a normelor de navigație în apele sale[1].

[1] *Nota din 9 aprilie 1921 a guvernelor RSFSR și RSSU către Guvernul României,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 93; Cr. Rakowsky era, totodată, și președinte al Consiliului Comisarilor Poporului al RSS Ucrainene.

În răspunsul său din 12 aprilie, ministrul afacerilor străine al României, Take Ionescu, a calificat informațiile cu care se opera în Nota lui Cicerin și Rakowsky ca „inexacte și evident rău intenționate”. Take Ionescu preciza că în partea română a limanului erau doar șalupe înarmate ale poliției de frontieră și nici un monitor care nu avea cum pătrunde în liman din cauza băncilor de nisip de la gurile Nistrului. De pe șalupele românești nu s-a tras asupra ambarcațiunilor ruse, ci, dimpotrivă, era viu încă cazul când de pe malul rusesc s-a tras cu tunul timp de două ore asupra uneia dintre aceste șalupe. Conform dreptului internațional, arăta Take Ionescu, „apele române sunt separate de apele ruse de-a întreg lungul Nistrului de *thalweg*, iar din punctul unde Nistrul intră în liman și până la ieșirea sa în mare, întrucât nu există curenți, separarea între apele ruse și apele române se face pe linia mediană trasă la o distanță egală de cele două maluri”. Șalupele poliției române aveau ordinul de a se menține strict în apele române și nimic nu împiedica ca Guvernul rus să amplaseze șalupe înarmate în partea sa a limanului[2]. Take Ionescu accepta propunerea de a numi o comisie mixtă pentru a stabili regimul limanului, cu condiția ca, urmând cadrul dreptului internațional, printr-o serie de balize pe liman să fie fixată linia mediană care separa apele fiecărui riveran. Balizele puteau fi instalate de cele două părți sau de comisia mixtă. În ceea ce privește navigația pe Nistru, Take Ionescu arăta că această chestiune trebuia să fie inclusă în programul general ce urma să fie stabilit la Reval de M.M. Litvinov, reprezentantul Sovietelor, și Gheorghe Filality, reprezentantul României. Take Ionescu constata că era pentru a treia oară când era nevoit să dea explicații categorice în legătură cu „așa-zisele acte de ostilitate” din partea României, care păreau să fie semnalate cu unicul scop de a tensiona relațiile dintre cele două țări, repetând că între acțiunile și declarațiile Guvernului român nu era nici o contradicție[3].

La 19 aprilie, guvernele rus și ucrainean au reluat protestul lor „față de acțiunile dușmănoase și arbitrare întreprinse împotriva țărilor lor de către vasele înarmate românești în limanul nistrean”. Cicerin și Rakowsky declarau că guvernele lor nu puteau fi în nici un caz de acord cu principiul divizării limanului Nistrului în două părți egale, cu menținerea prezenței vaselor militare ale celor trei state. Se susținea repetat că vasele rusești și ucrainene deveneau ținta focului din partea română îndată ce își făceau apariția în limanul Nistrului, avertizându-se asupra luării măsurilor de apărare ce se impuneau „împotriva acțiunilor dușmănoase ale vaselor și bateriilor românești”. În scopul detensionării situației din liman, se propunea convocarea imediată a comisiei mixte, „dar nu pentru împărțirea apelor în două părți egale, ci, dimpotrivă, pentru introducerea pe întreg limanul a unui regim unic, capabil să elimine toate motivele de conflict pe liman între România, pe de o parte, și Rusia și Ucraina, pe de altă parte”. Cicerin și Rakowsky

[2] *Telegrama din 12 aprilie 1921 a lui Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României, către Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 94.

[3] *Telegrama din 12 aprilie 1921 a lui Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României, către Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 95.

sperau că Guvernul român „nu va persista în atitudinea sa negativă față de propunerea lor”[4].

Prin răspunsul din 28 aprilie, semnat de N. Titulescu, ministru ad interim de externe, Cicerin era informat că Ministerul de Război a trimis o echipă de specialiști pentru a se documenta la fața locului în limanul Nistrului și că de îndată ce va avea un raport prezentat, Guvernul român va da un răspuns definitiv la propunerea de a forma o comisie mixtă, împotriva căreia, în principiu, nu avea obiecții[5].

Take Ionescu îi comunica lui Cicerin la 7 mai că România a acceptat propunerea de a examina regimul limanului Nistrului în cadrul unei comisii mixte, rugând să i comunice numele și calitatea delegaților sovietici. La rândul ei, partea română urma să desemneze proprii delegați și să stabilească de comun acord cu partea rusă data și locul întrunirii[6].

După primirea telegramei, la 13 mai Cicerin telegrafia că a luat de îndată legătura cu Guvernul ucrainean în privința formării comisiei, urmând să dea răspunsul său în cel mai scurt timp[7].

La 19 mai Cicerin și Rakowsky au propus Odessa ca loc de reședință a comisiei mixte care trebuia să elaboreze regimul limanului[8].

La 25 mai Take Ionescu propunea ca delegații în comisia mixtă să se convoace „în vecinătatea imediată a frontierei știute”: cei români – la Cetatea Albă, ai Sovietelor – la Ovidiopol, ca de acolo să poată să se întâlnească pe un vas pe limanul Nistrului. Dacă pentru examinarea limanului sau pentru perfectarea proceselor-verbale ar fi fost necesar un alt loc, asupra acestor necesități se putea lua o decizie ulterior. Partea română rămânea în așteptarea numirii delegaților sovietici, pentru a desemna delegații săi[9].

---

[4] *Nota din 19 aprilie 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, și Cr, Rakowsky, președintele Consiliului Comisarilor Poporului și comisarul pentru afacerile străine al RSSU, către Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 95-96.

[5] *Telegrama din 28 aprilie 1921 a lui N. Titulescu, ministrul ad interim al afacerilor străine al României, către Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 96-97.

[6] *Telegrama din 10 mai 1921 a lui Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României, către Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 97.

[7] *Nota din 13 mai 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, către Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 98.

[8] *Telegrama din 19 mai 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, și Cr. Rakowsky, președintele Consiliului Comisarilor Poporului și comisarul pentru afacerile străine al RSSU, către Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României,* AMAE, F. 71 / 1920-1944. Dosare speciale, d. 44 / 1921-1923, f. 31.

[9] *Telegrama din 25 mai 1921 a lui Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României, către Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 98-99.

Cicerin și Rakowsky comunicau la 1 iunie că erau de acord ca un torpilor sau un alt vas de război rusesc, având la bord „delegația rusă și ucraineană”, să se întâlnească în apele limanului Nistrului cu delegația română, care va sosi la bordul unui vas românesc. Președinte al „delegației ruse și ucrainene” fusese numit V. I. Iakovlev, membru al Colegiului Comisariatului Poporului pentru Afacerile Străine al Ucrainei și reprezentant al Comisariatului în orașul Odessa, iar ca membri – Medel, reprezentant al Statului Major principal al armatei, și Stepanov, reprezentant al Statului Major principal maritim[10].

Take Ionescu răspundea la 3 iunie, când primise radiograma din 1 iunie, că deoarece pleca a doua zi la Belgrad, va transmite componența delegației române la 5 sau 6 iunie[11].

Instrucțiunile delegației ruso-ucrainene

Cicerin purta discuții cu Rakowsky și Sovietul Militar Revoluționar al Republicii, condus de L. Troțki, în vederea aprobării instrucțiunilor pentru delegații sovietici în comisia mixtă. În ceea ce privește limanul Nistrului, Cicerin îi cerea președintelui delegației, Iakovlev, să obțină: 1) libertatea de navigație comercială maritimă și de pescuit; 2) neutralizarea apelor limanului; 3) închiderea accesului la mare și, în consecință, 4) interzicerea accesului vaselor militare. Proiectul românesc care prevedea împărțirea limanului în două jumătăți trebuia respins. Împărțirea limanului în două era inamisibilă pentru că, după cum se sublinia, va da șenalul, care trecea pe lângă malul Basarabiei, României. Trebuia să se insiste asupra stabilirii unui regim unic pentru întreg limanul. Partea română la acea dată încă nu anunțase componența delegației sale. „Trebuie avut în vedere, atenționa Cicerin, că noi nu am recunoscut anexarea Basarabiei de către România și atunci când vorbim despre Basarabia noi o considerăm regiune ocupată, de altfel am protestat oficial împotriva deciziei Antantei de a atribui Basarabia României, luată fără participarea și fără știința noastră. Când va veni vorba despre malul basarabean, îl instruia Cicerin pe prim-delegatul său, vor trebui evitate asemenea expresii care ar putea fi interpretate drept o recunoaștere a Basarabiei ca parte a României”. Fusese acceptată propunerea părții române ca cele două delegații să se întâlnească la mijlocul limanului, ședințele putând avea loc pe vasul românesc sau pe cel sovietic[12].

---

[10] *Telegrama din 1 iunie 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, și Cr. Rakowsky, președintele Consiliului Comisarilor Poporului și comisarul pentru afacerile străine al RSSU, către Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României,* AMAE, F. 71 / 1920-1944. Dosare speciale, d. 44 / 1921-1923, f. 34; Mai este folosită și expresia „delegația ruso-ucraineană” (a se vedea *Nota din 1 iunie 1921 a guvernelor RSFSR și RSSU către Guvernul României,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 100).

[11] *Telegrama din 3 iunie 1921 a lui Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României, către Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR,* AMAE, F. 71 / 1920-1944. Dosare speciale, d. 44 / 1921-1923, f. 39.

[12] *Telegrama din 14 iunie 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, către V. I. Iakovlev, președintele delegației ruso-ucrainene,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 102.

Din Harkov, Rakowsky îi expedia la 14 iunie lui Cicerin proiectul său de instrucțiuni pentru Iakovlev, care conținea mai multe puncte. „Atât tratativele cu delegația română, cât și tezele înțelegerii, sublinia Rakowsky de la bun început, nu trebuie să lase loc pentru interpretări politice, în special în sensul recunoașterii formale juridice a Nistrului și limanului ca graniță a noastră. Este vorba de situația de fapt și de reglementarea ce rezultă din necesități tehnice, motivând cu aceea că toate problemele cu caracter politic vor fi rezolvate la conferința ruso-ucraineano-română la Varșovia". Prin tratative delegația sovietică trebuia să soluționeze două chestiuni: 1) privind securitatea militară, în sensul lichidării incidentelor și funcționării poliției maritime și 2) privind libertatea navigației și pescuitul. În domeniul securității, Rakowsky insista asupra stabilirea unor interdicții de navigație pentru navele de război ale altor state nu numai pe liman, dar și în zona litorală de 12 mile a Mării Negre de-a lungul malurilor sovietic și român în apropierea nemijlocită a gârlei limanului. Rusia, Ucraina și România puteau avea în liman numai vase ușoare de patrulare, dotate cu tunuri nu mai mari de calibrul de 48 mm și fără dispozitive de lansare a minelor. La fiecare mal trebuiau fixate zone inaccesibile chiar și bărcilor de patrulare, cu excepția cazurilor de accidente și anomalii meteo. Părțile trebuiau să se facă schimb de date hidrografice. Să amplaseze faruri și indicatoare pe maluri și pe apă. În interes de securitate, artileria de uscat trebuia retrasă la o distanță suficientă de mal, iar în liman trebuiau interzise barajele de mine. În domeniul navigației, Rakowsky cerea să se pledeze pentru libertatea de navigație pentru toate vasele, cu excepția celor de război pe întreaga apă a limanului, nelimitându-se la zona demilitarizată. Era de dorit să se asigure, înainte de toate, libertatea de navigație pentru vasele de pescuit. Pe ambele maluri trebuiau fixate locuri pentru ancorare în caz de accidente, timp nefavorabil sau pentru echipare. În caz că delegația română protesta împotriva unui număr nelimitat de vase de pescuit, Rakowsky propunea să se stabilească numărul de vase din fiecare parte, păstrându-se egalitatea tonajului și uniformitatea categoriilor. Vasele de patrulare și autoritățile de mal trebuiau să aibă dreptul de a vizita locurile de ancorare, în care scop tuturor vaselor trebuiau să li se pună la dispoziție un anumit tip stabili de permise. Intrarea din mare în liman și ieșirea în mare din liman trebuiau să fie libere pentru toate vasele tuturor țărilor, cu respectarea tuturor regulilor obișnuite de navigație comercială și sub controlul comun al ambelor părți prin instituirea posturilor în gârlă. Trebuia stabilită ieșirea liberă din liman în Nistru și intrarea înapoi atât pentru pescari, cât și pentru lucrările de plutire (*rafting)*. Rakowsky considera necesar să se instituie „un oarecare organ de conciliere" pentru reglementarea chestiunilor tehnice și conflictelor mărunte. Propunerile sale trebuiau discutate neapărat și cu experții maritimi și militari înainte de a se lua o decizie[13].

Însuși Cicerin îl informa pe Iakovlev în aceeași zi de 14 iunie că chestiunea limanului Nistrului apăruse aparte, ca derivare din problemele generale ce trebuiau discutate

[13] *Telegrama din 14 iunie 1921 a lui Cr. Rakowsky, președintele Comisarilor Poporului și comisar al poporului pentru afacerile străine al RSSU, către Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR,* АВПРФ, ф. 028, оп. 1, п. 105, д. 59509, л. 17-17 в.; O copie a proiectului de instrucțiuni a fost expediată și lui Iakovlev (ibidem, f. 17).

cu România, negocierile cu care se aflau într-un stadiu de pregătire. „Corespondența anevoioasă” care se inițiase cu Bucureștiul la începutul anului 1920, potrivit lui Cicerin, atinsese „un punct mai bine definit”: s-a decis că reprezentanții celor două țări să discute programul viitoarei conferințe ruso-române. Mai întâi se avea în vedere ca întâlnirea să aibă loc la Reval, iar Rusia să fie reprezentată de Litvinov. Însă, în legătură cu numirea lui Litvinov în funcția de comisar adjunct al poporului pentru afacerile străine, în locul său a fost numit L.M. Karahan, trimisul plenipotențiar al Rusiei la Varșovia. România trebuia să fie reprezentată de Filality. Negocierile preliminare urmau să înceapă îndată ce Karahan ajungea la Varșovia. Fără vreo legătură cu chestiunea negocierilor preliminare, problema limanului a fost pusă deoarece, după cum menționa Cicerin, „vasele de război române navigau liber pe liman, în timp ce vasele noastre nu se puteau arăta acolo și românii trăgeau până și în pescarii noștri”. Se dovedise că gurile Nistrului erau controlate de partea română care nu permitea bărcilor pescarilor ruși să apară acolo. Astfel se legase o corespondență, care la început nu era lipsită de amenințări în adresa autorităților române. „Dacă conjunctura generală ar fi fost favorabilă pentru începutul acțiunilor militare cu România, afirma Cicerin, chestiunea a fost pusă astfel încât problema limanului putea să servească ușor drept pretext pentru așa ceva. Noi, însă, știam foarte bine că situația, ținând cont de pacea ce se pregătea cu Polonia, era nefavorabilă pentru acțiuni militare din partea României, izolate în caz de necesitate. Calculele noastre s-au confirmat și România a dat înapoi, acceptând stabilirea unui regim special asupra limanului Nistrului prin crearea unei Comisii speciale mixte, pe care noi am propus-o de la bun început ca soluție pașnică”. În legătură cu Comisia, când partea română a acceptat această propunere, ea a declarat că rolul ei va consta în stabilirea pe liman a frontierei dintre apele române și sovietice și fixarea ei prin indicatori plutitori. „Noi, relata Cicerin, am continuat să insistăm asupra faptului că Comisia nu trebuia numai să fixeze prin indicatori granița, dar trebuia să elaboreze un regim uniform pentru întreg limanul”. Guvernul român a consimțit, în cele din urmă, ca membrii Comisiei să elaboreze regulile care vor guverna limanul. Lui Iakovlev i se atrăgea atenția că *farwater*-ul trecea pe lângă malul basarabean, iar principiul divizării limanului în două părți va duce la aceea că *farwater*-ul va ajunge în mâinile României. „Noi anume din acest motiv, explica Cicerin, insistăm asupra principiului neutralității limanului, închizându-l pentru vasele de război și acordând drepturi egale pentru toate vasele comerciale și de pescuit”. În cazul în care s-ar fi pus problema extinderii acestui regim asupra Nistrului întreg, Cicerin arăta că problema Nistrului era de competența viitoarei conferințe ruso-române și putea fi abordată la preliminariile de la Varșovia. Dacă problema navigației pe Nistru putea apare în discuțiile asupra limanului, el recomanda consultări suplimentare la momentul respectiv. Instrucțiunile sale vizau exclusiv situația limanului. Cicerin îi cerea lui Iakovlev să nu scape din vedere că „malul românesc nu este românesc, ci basarabean. România a cucerit Basarabia și Antanta i-a dat-o pe cea din urmă. Noi nu recunoaștem această anexare și această problemă este una dintre acelea care vor fi rezolvate sau la tratativele ce urmează sau la niște negocieri oarecare de mai departe între noi și România - , nu știm încă când

anume, în dependență de mersul diplomației reciproce". Rolul lui Iakovlev era să lase această chestiune „deschisă". „**Comisia specială a limanului, sublinia Cicerin, nu este locul pentru soluționarea chestiunii Basarabiei**. Trebuie doar să urmăriți cu strictețe ca din partea Dvs. să nu fie nici un cuvânt care să fie răstălmăcit ca recunoașterea Basarabiei de către noi ca fiind a României. De aceea, când va veni vorba despre teritoriul basarabean și apele basarabene, va trebui să vorbiți despre teritoriul aflat în administrarea *de facto* a României, și în nici un caz despre un teritoriu care aparține României. Dvs. trebuie în cel mai sever mod să evitați orice aluzie la aceea că Basarabia aparține României. În toate dezbaterile, în toate actele și documentele, va trebui ca și despre ape, și despre teritoriu să vorbiți prin aceste expresii prudente care să nu conțină în sine recunoașterea apartenenței lor la România". Totodată, Iakovlev trebuia să aibă în vedere că „malul sovietic" al limanului era „nu rusesc, ci ucrainean", iar Rusia era interesată de această chestiune, deoarece era aliata Ucrainei cu care avea o armată comună și funcții economice în multe privințe comune. Raporturile cu România erau de un interes vital și pentru una, și pentru alta, Iakovlev având mandatul de a reprezenta ambele republici sovietice la negocieri. În încheierea instrucțiunilor sale, Cicerin insista asupra necesității de a stabili realmente regimul de neutralitate a limanului, împărțirea apelor astfel ca fiecare parte să poată exercita funcțiile polițienești în zona sa. Trebuia impus principiul neutralității acelor ape și libertatea navigației comerciale și de pescuit, atât pe o parte, cât și pe alta. „Dacă nu vom face aceasta, gurile Nistrului, avertiza Cicerin, vor cădea în mâinile României". El îl sfătuia pe Iakovlev ca atunci când va avea anumite nedumeriri să apeleze la „tov. Rakowsky care a elaborat această chestiune foarte minuțios". Cicerin însuși era într-un contact permanent cu Rakowsky, iar Iakovlev trebuia să-i țină la curent îndeaproape cu mersul convorbirilor[14].

„Basarabia, după noi, nu este România"

La 25 iunie Cicerin i-a expediat lui Iakovlev, la Odessa, proiectul Convenției cu România asupra limanul Nistrului, coordonat cu Rakowsky și cu Sovietul Militar Revoluționar al Republicii. Sosirea lui la Moscova era de prisos, deoarece conferința la care era delegat avea „un cerc strict restrâns de competențe". Cicerin îl instruia din nou: „În nici un caz nu trebuie să atingeți orice chestiuni nu ar fi, în afară de limanul Nistrului și, în parte, navigația pe Nistru, ca o astfel de zonă asupra căreia pot fi extinse hotărârile luate de Dvs. Politica noastră față de România rezidă anume în aceea ca să nu dăm în prealabil nici un fel de asigurări și promisiuni României, în general, nimic concret și pozitiv de ce România ar putea să se agațe. Toate chestiunile dintre noi și România trebuie să rămână deschise. România nu trebuie să știe nimic despre aceea cum noi ne-am referi concret la problema basarabeană, la problema obiectelor de valoare române rămase în Rusia și la alte probleme dintre noi. Nu trebuie să fie nici cea mai mică aluzie la ce

[14] *Telegrama din 14 iunie 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, către V.I. Iakovlev, președintele delegației ruso-ucrainene,* АВПРФ, ф. 028, оп. 1, п. 105, д. 59509, л. 18-21.

propuneri am face, ce poziție am ocupa, ce cerințe vom înainta în toate aceste chestiuni. Numai limanul și, în particular, navigația pe Nistru – iată cu ce trebuie să vă ocupați la conferința Dvs.”, îi prescria repetat Cicerin cercul responsabilităților lui Iakovlev care trebuia la fața locului să studieze toate aspectele concrete ale chestiunii vizate. În proiectul de Convenție trimis de la Moscova unele probleme, precum cea a pescuitului, rămâneau deschise. Lui Iakovlev i se propuneau două variante în această privință, pentru a o alege pe cea mai potrivită în funcție de rezultatele studiului său în teren. „Dacă este pește mai mult la malurile Basarabiei, îl dădea indicații Cicerin, trebuie să cereți dreptul la pescuit pentru cetățenii ambelor părți pe întreg limanul, pe picior de egalitate. Dimpotrivă, dacă este pește mai mult în partea noastră, mai convenabil va fi să apărați cea de-a doua variantă”. La cererea Sovietului Militar Revoluționar al Republicii, s-a decis să se excludă accesul vaselor comerciale ale altor state pe liman și pe Nistru, din insuficiența de pază și pentru a evita apariția unor amenințări potențiale la adresa securității. „Încă odată subliniez, revenea Cicerin, că noi nu recunoaștem de loc și nu avem de gând să recunoaștem Basarabia ca parte a României și de aceea trebuie să evitați orice expresii și termeni, care ar putea fi interpretate ca recunoașterea de către noi a Basarabiei ca fiind a României. Nu trebuie să numiți Nistru graniță, fiindcă Basarabia, după noi, nu este România, nu trebuie să vorbiți despre malul basarabean ca despre [malul] românesc. Trebuie să vorbiți despre el ca despre un teritoriu care se află sub ocupație românească sau sub administrarea de facto a României, dar nici de cum ca despre un teritoriu aparținând României. Noi nu recunoaștem că Basarabia aparține României. Mai departe, insista Cicerin, să nu uitați că partea noastră a Comisiei reprezintă două state – Ucraina și Rusia, iar statul direct interesat este Ucraina și Rusia participă la negocieri ca aliata ei apropiată”[15].

Instrucțiunile delegației române

La 16 iunie Take Ionescu transmitea la Moscova componența delegației române: Jean Papiniu, ministru plenipotențiar și prim-delegat, contr-amiralul Vasile Scodrea și colonelul Statului Major, Vasile Economu. S-a propus data de 27 iunie pentru întâlnirea delegațiilor[16].

Din motive tehnice, după cum era informat Take Ionescu la 19 iunie, delegația Rusiei și Ucrainei nu se putea prezenta la întâlnirea cu delegația română în ziua de 27 iunie, urmând ca data sosirii sale să fie anunțată ulterior[17].

[15] *Scrisoarea din 25 iunie 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, către V. I. Iakovlev, președintele delegației ruso-ucrainene,* АВПРФ, ф. 028, оп. 1, п. 5 (105), д. 59507, л. 6-7.

[16] *Telegrama din 16 iunie 1921 a lui Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României, către Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR,* AMAE, F. 71 / 1920-1944. Dosare speciale, d. 44 / 1921-1923, f. 42; Ministerul de Război l-a propus în componența delegației și pe consilierul Înaltei Curți de Casație și consilier juridic la Minister, Balș (ibidem, f. 41).

[17] *Nota din 19 iunie 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, și Cr. Rakowsky, președintele Consiliului Comisarilor Poporului și comisarul pentru afacerile străine al RSSU, către Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României,* AMAE, F. 71 / 1920-1944. Dosare speciale, d. 44 / 1921-1923, f. 43.

La 26 iunie cele două guverne sovietice au propus data de 9 iulie, când delegația lor urma să ajungă în locul ce trebuia fixat ulterior printr-un schimb de mesaje, pentru întâlnirea cu delegația română[18].

La 27 iunie lui Papiniu, în calitate de președinte al delegației române, i s-au înmânat puterile depline (*pleins pouvoirs*) pentru a negocia „cu reprezentanții Guvernului rus delimitarea frontierei româno-ruse de la gurile Nistrului la liman", sub rezerva aprobării ulterioare de către Guvern (*ad referendum*)[19].

La 5 iulie Take Ionescu a dat instrucțiunile necesare delegației române, ce urma să se instaleze la Cetatea Albă. Principiul de care urma să se conducă delegația era că fiecare din cele două părți, română și sovietică, era stăpână peste apele sale, astfel încât „nu înțelegem să împărțim apele noastre cu altcineva". Delegația trebuia să ceară: „1) Delimitarea apelor respective pentru a nu se produce încălcări dintr-o parte sau alta; 2) Balizarea apelor pe linia mediană cu începere de la gura orientală a Nistrului spre mare peste insula Carolina de la intrarea golfului; 3) Dacă Rușii (Ucrainenii) cer intrarea în liman prin gura Bugaz, putem primi cu condiția ca vasele să nu acosteze la țărmul nostru, să nu navigheze în apele noastre și să intre […] de noi de la Bugaz până în apele ucrainene; 4) Adâncimea canalelor existente, acostarea în porturile noastre, relațiunile de comerț și de persoane intră în chestiunea generală a navigației pe Nistru care va fi discutată de Dl Filality la Varșovia și mai târziu, deci nu vor fi discutate la Cetatea Albă; 5) Toate aceste tratative au un caracter provizoriu, până la stabilirea raporturilor noastre. Ele au caracterul de a înlesni vaselor noastre intrarea pe liman din mare; 6) La nevoie se pot face lucrările de negocieri în orașul Akkerman (Cetatea Albă); 7) Frontiera este închisă și nu avem pentru moment intenția să o deschidem nici pe Nistru, nici pe liman, nici ziua, nici noaptea"[20].

Mersul negocierilor

Prima întâlnire a celor două delegații a avut loc la 10 iulie 1921, fiind prezidată de Iakovlev. Delegațiile au prezentat deplinele puteri, care au fost verificate de fiecare parte și apreciate ca fiind conform rigorilor. Papiniu a propus ca chestiunile ce vor fi discute cu privire la regimul limanului să se refere, cel puțin, la securitatea militară, navigație și pescuit. Iakovlev a propus ca procesele-verbale ale ședințelor să fie redactate de ambele părți, verificate a doua zi înainte de ședință de secretarii delegațiilor și semnate de delegați, fapt acceptat de Papiniu. Iakovlev a dat citire tezelor unui regulament ce urma să fie aprobat de cele două delegații, înmânând o copie lui Papiniu care a promis să prezinte răspunsul său la ședința următoare. S-a stabilit de comun acord să se convoace o ședință pe zi[21].

[18] *Nota din 26 iunie 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, și Cr. Rakowsky, președintele Consiliului Comisarilor Poporului și comisarul pentru afacerile străine al RSSU, către Take Ionescu, ministrul afacerilor străine al României,* AMAE, F. 71 / 1920-1944. Dosare speciale, d. 44 / 1921-1923, f. 44.

[19] AMAE, F. 71 / 1920-1944. Dosare speciale, d. 44 / 1921-1923, f. 45-45 v., 51.

[20] AMAE, F. 71 / 1920-1944. Dosare speciale, d. 44 / 1921-1923, f. 69-72.

[21] *Protocolul nr. 1 al ședinței Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 10 iulie 1921*, în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 104-105.

Proiectul de regulament propus de partea sovietică prevedea: 1) interzicerea vaselor de război în limanul Nistrului și în zona de lângă Marea Neagră pe o distanță de 12 km de la bancul cu nisip de la Țarigrad, cu excepția vaselor ușoare ale poliției fluviale și maritime, fiind interzisă minarea acestor ape; 2) delimitarea sferelor de pază ale apelor și țărmurilor printr-o linie de demarcație de-a lungul șenalului (*thalweg*-ului) limanului, începând din punctul lărgirii Nistrului și traversând canalul (gârla) Țarigradului, precum și zona de coastă a mării; 3) beneficierea pe picior de egalitate de dreptul de liberă navigație pe toată întinderea limanului, de dreptul vaselor de a intra și de a trece limanul spre mare și Nistru, precum și de dreptul de escală în toate porturile și debarcaderele; aceste drepturi trebuiau aplicate plutelor și trenurilor de lemne; 4) renunțarea la taxele de navigație, astfel încât nici un impozit sau taxă nu va fi pretins de la vasele părților dacă acestea nu se încasau de la vasele aflate sub pavilion național; 5) libertatea pescuitului în toată întinderea limanului pentru părțile contractante și pentru populația riverană, un regulament detaliat urmând să fie elaborat mai târziu; 6) dreptul Rusiei și Ucrainei de a ridica vasele naufragiate care se aflau în apele ale cărui regim era în curs de elaborare; 7) constituirea unei comisii, dintr-un număr egal de reprezentanți ai Rusiei, Ucrainei și României, care va trasa „linia de demarcație”, va soluționa toate chestiunile privind realizarea înțelegerii în curs și va reglementa toate conflictele care puteau să apară[22].

A doua zi, la 11 iulie, Papiniu a prezentat răspunsul delegației române la proiectul de regulament sovietic. Iakovlev găsea că divergențele între punctele de vedere ale celor două delegații asupra navigației și pescuitului erau atât de mari, încât delegația ruso-ucraineană nu putea discuta aceste probleme fără a primi noi instrucțiuni din partea celor două guverne. Pentru a nu face risipă de timp, el a propus să se discute chestiunea securității militare, asupra căreia, în opinia sa, nu erau divergențe și ulterior, după ce delegațiile vor primi noile instrucțiuni, să procedeze la dezbaterea celorlalte subiecte. De acord să discute problema securității militare mai întâi, deși considera că toate cele trei chestiuni erau legate unele de altele, Papiniu a arătat că securitatea militară era în raport de linia mediană ce trebuia trasată pe liman. Poliția de frontieră nu putea să-și exercite atribuțiile, dacă nu erau indicate apele în care vasele poliției aveau libertatea de mișcare. El a rugat delegația sovietică să-și facă cunoscută poziția față de linia mediană. Delegația română refuza categoric să admită navigația și pescuitul în comun pe toată întinderea limanului, cerute de delegația ruso-ucraineană. Iakovlev a declarat că divergențele în problema liniei mediane erau absolute: dacă reprezentanții români considerau limanul drept un golf, reprezentanții sovietici – drept gurile râului[23].

[22] AMAE, F. 71 / 1920-1944. Dosare speciale, d. 44 / 1921-1923, f. 87-87 v.

[23] *Protocolul nr. 2 al ședinței Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 11 iulie 1921*, în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 105-107.

În ședința din ziua următoare de 12 iulie părțile au prezentat în detaliu punctele lor de vedere asupra securității militare[24].

Întruniți la 13 iulie pe vasul românesc „Tiraspol" la mijlocul limanului, Iakovlev s-a opus formulei delegație române care viza fixarea frontierei existente, subliniind că stabilirea granițelor naționale nu ținea de competența delegațiilor. Chestiunile politice urmau să fi tratate la conferința de la Varșovia. Linia mediană în accepția delegației ruso-ucrainene era o linie de supraveghere a limanului Nistrului, având în vedere navigația și pescuitul, și nu o linie de frontieră. Președintele delegației sovietice cerea să se discute chestiunea securității militare, fără vreo referință la linia mediană și la frontierele respective. Papiniu a acceptat modul de a vedea al delegației ruso-ucrainene și, în scopul ajungerii la o înțelegere, a propus să se fixeze printr-o linie mediană de geamandură limita de supraveghere a apelor pentru navigație și pescuit pe liman, plecând din punctul central al gurilor Nistrului spre bancul de nisip numit „Carolina", păstrându-se situația militară la momentul dat[25].

Formula propusă de Papiniu a fost acceptată de Iakovlev la 14 iulie, când a remarcat că în ceea ce privește caracterul și scopul său, linia mediană de delimitare a limanului „coincide cu punctul de vedere al delegației ruso-ucrainene asupra acestei linii, servind doar pentru a delimita sferele de supraveghere a apelor limanului Nistrului în scopul navigației și pescuitului". Delegația română, însă, fiind de acord cu delegația sovietică în ceea ce privește natura acestei linii, a menționat că linia mediană servea în același timp pentru a delimita sferele respective de navigație și pescuit. Iakovlev a intervenit imediat pentru a observa că linia mediană delimita doar sferele de supraveghere[26].

În ședințele din 15-16 iulie părțile au discutat art. 1 despre interzicerea vaselor de război pe liman, precum și „în apele teritoriale vecine". Iakovlev a cerut ca în locul expresiei „apele teritoriale" să se introducă expresia „sferele de supraveghere ucrainene și române a limanului". Papiniu a acceptat această solicitare. O chestiune larg dezbătută a fost cea cu privire la tonajul vaselor serviciului vamal și ale poliției, precum și la armamentul cu care acestea puteau fi dotate[27].

---

[24] *Protocolul nr. 3 al ședinței Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 12 iulie 1921*, în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 107-109.

[25] *Protocolul nr. 4 al ședinței Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 13 iulie 1921, în Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 109-111.

[26] *Protocolul nr. 5 al ședinței Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 14 iulie 1921,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 111-113.

[27] *Protocolul nr. 6 al ședinței Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 15 iulie 1921,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934, B*ucurești, Editura Enciclopedică, 1999, p. 114; *Protocolul nr. 7 al ședinței Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 16 iulie 1921*, în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 115-116.

În atenția delegațiilor la 17 iulie s-a aflat chestiunea interzicerii minării limanului și apelor maritime învecinate împreună cu canalele (gârla) de intrare și ieșire în mare. O discuție în contradictoriu s-a iscat în jurul canalului (gârlei) Bugaz (Țarigrad), aflat în posesiunea statului român, centrul căruia era propus de delegația ruso-ucraineană ca punct de delimitare a zonei interzise pentru mine. Propunerea Sovietelor dezavantaja România, deoarece o bună parte a apelor sale maritime rămâneau expuse riscului de a fi minate. Papiniu a propus să se interzică minele „în lungul coastelor maritime din apele teritoriale vecine respective, la distanța de 6 mile maritime de fiecare parte pornind din punctele de posesiune actuale și la distanța de 3 mile în adâncul mării deschise”[28].

Iakovlev a relevat la 18 iulie că discuția asupra propunerii delegației române ducea inevitabil la chestiunea frontierelor și suveranității, deoarece distanța de 6 mile de la fiecare coastă maritimă trebuia trasată, „plecând din punctele de posesiune actuală”. El a propus ca la delimitarea zonei teritoriale maritime să se ia „două puncte ale coastelor mării fixând lărgimea efectivă a limanului față de mare; să se prelungească de aici această zonă în două direcții în lungul coastelor ucrainene și basarabene pentru a împiedica intrarea vaselor de război și a tirurilor de artilerie asupra coastelor limanului și în cele din urmă s-o extindă în profunzimea mării conform unui acord comun”[29].

Papiniu a prezentat răspunsul delegației române la 19 iulie, propunând fixarea zonei maritime între anumite meridiane și paralele și trasarea liniei de supraveghere, astfel încât „de pe coasta maritimă a bancului de nisip zis Insula Carolina se va căuta un punct care corespunde altuia situat pe coasta interioară a aceluiași banc de nisip pe liman, acest din urmă punct fiind extremitatea liniei mediane de supraveghere pe liman”. Plecând din primul punct, se propunea trasarea unei perpendiculare în direcția coastei. La Nord de această linie supravegherea urma să fie exercitată de Ucraina, iar la Sud – de România. Situația militară la momentul dat și posesiunea de către statul român a bancului de nisip rămâneau neschimbate. Iakovlev a acceptat delimitarea zonei maritime și a luat act de formula trasării liniei de supraveghere, propunând ca discuția asupra liniei de delimitare să aibă loc după ce se va ajunge la o înțelegere în cea ce privește navigația și pescuitul. Papiniu, dimpotrivă, a susținut necesitatea de a aborda chestiunea liniei de demarcație imediat după stabilirea zonei maritime. La delimitarea zonei maritime cele două părți au căzut de acord să se ia ca punct de plecare mijlocul lărgimii limanului de lângă mare, însă dacă partea română propunea fixarea profunzimii zonei la 3 mile maritime, după cum prevedea dreptul internațional, partea sovietică insista asupra unei distanțe de 6 mile, pentru a asigura o mai mare securitate intrării în liman[30].

[28] *Protocolul nr. 8 al şedinţei Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 17 iulie 1921,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 117-118, 119.

[29] *Protocolul nr. 9 al şedinţei Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 18 iulie 1921,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 121.

[30] *Protocolul nr. 10 al şedinţei Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 19 iulie 1921,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 122-124.

Discuția asupra profunzimii zonei maritime s-a încheiat a doua zi, când, după mai multe încercări de a extinde zona, cel puțin, până la 4 mile, Iakovlev a acceptat distanța propusă de Papiniu de 3 mile, sub rezerva că aceasta va fi o zonă provizorie până când nu se va lua o decizie definitivă la negocierile dintre Rusia, Ucraina și România[31].

Întreruperea convorbirilor

Convorbirile de pe vasul românesc „Tiraspol" s-au întrerupt la 22 iulie când Iakovlev a anunțat că guvernele Rusiei și Ucrainei i-au cerut să se prezinte în fața lor în propria persoană pentru a face un raport asupra activității desfășurate. Înainte de a se despărți, Papiniu a declarat că delegația română dorea să înceapă imediat discuția asupra liniei de supraveghere pe liman, după cum s-a arătat încă la debutul negocierilor, dar care a fost evitată de delegația ruso-ucraineană. Chestiunile navigației și pescuitului puteau fi, de asemenea, soluționate fără dificultate. Iakovlev a menționat că delegația sovietică a acceptat discuția asupra liniei de supraveghere, dar rămânea la convingerea că această problemă era în funcție de chestiunile navigației și pescuitului. Punctele de vedere ale celor două delegații asupra navigației, pescuitului și direcției liniei de supraveghere erau divergente. Iakovlev pleca la Moscova și Harkov pentru noi instrucțiuni, astfel încât să se poată ajunge mai repede la o înțelegere. El credea că va putea comunica cu Papiniu prin radio la București, în vederea reluării negocierilor. Prim-delegatul român declara la închiderea ședinței că era forțat să plece la București și că reluarea tratativelor va trebui decisă prin intermediul Guvernul său, fapt cu care Iakovlev a fost de acord[32].

La 24 iulie Cicerin îi scria lui Iakovlev că importanța economică a Nistrului nu era atât de mare pentru Rusia pentru ca din acest motiv să se facă niște sacrificii deosebite și că în nici un caz să nu accepte vreo combinație în urma cărora *farwater*-ul și gârla Țarigradului să treacă în proprietatea de facto a României. Cicerin amintea că sarcina lui Iakovlev era: 1) să lupte împotriva a tot ce putea duce la recunoașterea Basarabiei ca parte a României și 2) să se opună instalării controlul de facto al românilor asupra *farwater*-ului și gârlei Țarigradului, indiferent de problema Basarabiei. El informa că „încă nu ne-am înțeles definitiv cu marinarii în privința înlăturării depline a liniei de demarcație și constituirea poliției mixte ruso-române pe tot limanul. Ne vom pronunța când ne vom pune de acord cu marinarii, deocamdată pot spune doar în nume propriu că, în primul rând, juridic pentru noi ar fi cu mult mai rău introducerea poliției mixte. O asemenea implementare comună a autorității comune nu este posibilă fără existența unui organ oarecare superior, nu este posibilă fără recunoașterea Basarabiei ca teritoriu românesc și fără recunoașterea puterii supreme a României asupra Basarabiei. Pur juridic va rezulta

[31] *Protocolul nr. 11 al ședinței Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 20 iulie 1921,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 125-126.

[32] *Protocolul nr. 12 al ședinței Comisiei mixte româno-ruso-ucrainene din 22 iulie 1921,* în *Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. I, 1917-1934,* București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 126-127.

ceva cu totul imposibil”, reflecta Cicerin. Dacă se va forma o comisie mixtă, el anticipa că între cele două părți vor avea loc fricțiuni permanente. În afară de aceasta, Cicerin scria că flota română în acea zonă era puternică, „iar noi, în esență, n-avem nimic”, încât constituirea unei structuri comune fluviale însemna întronarea dominației depline a României. El se pronunța pentru trasarea liniei de demarcație, obligatoriu de-a lungul *farwater*-ului și prin gârla Țarigradului. „Pentru noi, în momentul dat, menționa Cicerin, având în vedere situația agravată la granița apuseană și planurile dușmanilor noștri în legătură cu foametea, nu ne este convenabil s-o tăiem brusc cu România, dea aceea trebuie să urmați o politică de expectativă. Dacă nu veți reuși să vă puneți de acord cu ei în ceea ce privește direcția liniei de demarcație, cu atât mai puțin nu trebuie s-o rupeți cu ei, dar trebuie să inventați motive pentru amânare. Trebuie, după posibilități, să tergiversați cu rezolvarea acestei probleme, în cazul în care va trebui să va puneți de acord cu românii. Noi sperăm că tov. Karahan va merge peste o săptămână la Varșovia și atunci problema va putea fi transferată acolo fără a rupe tratativele actuale, iar până la sosirea acolo a tov. Karahan trebuie să vă preocupați ca o asemenea întrerupere să nu se producă și de aceea trebuie ca problemele dureroase să fie amânate sau să treceți peste ele pe calea unor combinații, precum transmiterea chestiunii spre soluționare autorităților centrale pentru ca conferința să-și continue ședințele fie și în probleme secundare”[33].

După cum îi scria Cicerin lui Rakowsky la 1 august, la Varșovia se putea discuta despre ordinea de zi a viitoarei conferințe cu România și despre limitele de activitate a comisiei limanului. „Noi, spunea Cicerin, trebuie să tergiversăm cu comisia, date fiind amenințările Antantei că va trimite armata română împotriva turcilor. Yusuf-Kemal ne-a rugat să aranjăm un demers (probabil, un atac – n.a.), ca să nu le permitem românilor să înceapă acțiunile împotriva noastră. Iată de ce, rechemându-l pe Iakovlev, am comunicat la Agora că am luat o pauză la negocieri. Românilor le putem spune că lucrul comisiei se va relua atunci când în Varșovia se vor stabili limitele activității comisiei”[34].

La 4 august 1921 Cicerin îi comunica lui Karahan că tratativele privind limanul Nistrului au fost întrerupte pentru vreo 10 zile. El considera că, având în vedere relațiile Rusiei cu Turcia, precum și „reticența extremă” a delegației române, „era mai oportun să nu se reia conferința limanului”. Delegația română, arăta Cicerin, „se gândește numai să fixeze linia mediană și să întărească pe partea cealaltă, adică asupra Basarabiei și apelor basarabene, puterea suverană a României”. Ținând cont de mersul negocierilor de până atunci, el credea că „românii nu vor accepta demarcarea pe linia apei îndepărtate (*farwater*), ce trece pe lângă malul basarabean, dar vor continua să ceară să fie trasată pe mijlocul limanului, adică să rămână pe partea română și *farwater*-ul, și ieșirea în mare

[33] *Scrisoarea din 24 iulie 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, către V. I. Iakovlev, președintele delegației ruso-ucrainene,* АВПРФ, ф. 028, оп. 1, п. 5 (105), д. 59507, л. 9-10.

[34] *Scrisoarea din 25 iunie 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, către Cr. Rakowsky, președintele Consiliului Comisarilor Poporului și comisarul pentru afacerile străine al RSSU,* АВПРФ, ф. 028, оп. 1, п. 5 (105), д. 59507, л. 11.

prin gârla Ţarigradului". Autoritățile române nu agreau nici pescuitul liber pe întreaga suprafață a limanului. O înțelegere în privința limanului, nota Cicerin, era prețioasă, dacă se obținea posibilitatea de a pescui la malul de vest al râului și de a de a transporta lemnul pe apă. „Pescarii, constata Cicerin, trăiesc pe malul estic, dar tot peștele se află lângă malul vestic. Fără acest pește, Odessa suferă tare în ceea ce privește alimentarea. În același timp, avem nevoie de transportarea lemnului pe Nistru, iar fără acest lemn Odessa trece printr-o criză de combustibil". Cicerin considera că chiar dacă se făceau cedări în ceea ce privește direcția liniei de demarcare, era puțin probabil ca România să permită pescuitul la malul său și reluarea transportului de lemne pe Nistru. „Românii tot timpul au încercat într-un fel sau altul să obțină recunoașterea drepturilor supreme ale României asupra Basarabiei. Iată de ce, explica Cicerin, este mai oportun să facem trimitere la sosirea Dvs. la Varșovia și să nu reluăm conferința limanului. Noi vom spune că odată ce ați plecat la Varșovia, trebuie ca acolo, printre alte preocupări, să stabilim și limitele și sarcinile conferinței cu privire la limanul Nistrului, iar până atunci ea nu trebuie reluată. Dvs. deja la Varșovia, încheia Cicerin, va trebui să purtați tratative nu numai despre liman, dar și, fără îndoială, despre lucruri mult mai importante și acolo se va vedea cum, în legătură cu complexitatea generală a problemelor, să abordați chestiunea limanului"[35].

După ce-l chemase la Moscova pe Iakovlev, din cauza „comunicațiilor telegrafice proaste care împiedicau dirijarea tratativelor și se adunau neînțelegeri", Cicerin îl informa din nou pe Karahan, la 23 august, că îi devenise clar că între poziția delegației române și a celei ruse era „o asemenea prăpastie" încât era puțin probabil să se ajungă la o înțelegere, fără negocierile de la Varșovia. Tocmai din acest motiv invitarea lui Papiniu la o nouă rundă de tratative a fost amânată până când cu ajutorul lui Karahan se va clarifica situația la Varșovia[36].

Cicerin va recunoaște ulterior că incapacitatea lui Iakovlev de a se orienta la masa negocierilor a dus la stoparea lor. După cum îi scria lui Litvinov, „Iakovlev s-a încurcat nu o singură dată, iar, în general, la corespondența cu el s-a văzut incapacitatea sa de a percepe exact logic ceea ce i se scria și rescria permanent instrucțiunile. Ajungeam până la disperare în timpul negocierilor Limanului și acest fapt a fost chiar una din cauzele întreruperii rapide a negocierilor"[37].

Negocierile ruso-ucrainene-române asupra statului limanului au reliefat pozițiile divergente ale părților în ceea ce privește delimitarea apelor lor teritoriale. Dacă delegația română urmărea să se ajungă la o reglementare în conformitate cu dreptul maritim și flu-

[35] *Telegrama din 4 august 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul poporului pentru afacerile străine al RSFSR, către L.M. Karahan, prim-delegatul rus la conferința preliminară ruso-română de la Varșovia,* АВПРФ, ф. 028, оп. 1, п. 107, д. 59528, л. 2.

[36] *Telegrama din 23 august 1921 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul poporului pentru afacerile străine al RSFSR, către L.M. Karahan, prim-delegatul rus la conferința preliminară ruso-română de la Varșovia,* АВПРФ, ф. 028, оп. 1, п. 107, д. 59522, л. 39-40.

[37] *Extras din scrisoarea din 14 ianuarie 1923 a lui Gh. V. Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al RSFSR, către M.M. Litvinov, comisarul adjunct al poporului pentru afacerile străine al RSFSR,* РГАСПИ, ф. 159, оп. 2, д. 19, л. 249.

vial internațional, delegația ruso-ucraineană era preocupată, înainte de toate, să nu admită recunoașterea drepturilor suverane ale României asupra Basarabiei, cu apa Nistrului ca linie de hotar. Odată cu întreruperea negocierilor, problema limanului se preconiza să fie inclusă pe agenda complexă a unei ulterioare conferințe preliminare sovieto-române, în curs de pregătire la Varșovia.